

on. A fergeteges, jól kiképzett „könnyű” lovasság és a keleti „csodafegyver”, a négyréteges íj, a meglepetés erejét figyelembe vevő éjszakai támadások tökéletesen végrehajtott diadala volt ez a világraszóló győzelem.⁵ Ebben a nagyszerű, győztes viadalban Árpád vezér, a magyarság uralkodója nagy áldozatot hozott, elvesztette felnőtt, uralkodásra érett fiait, és ő maga is az ott szerzett súlyos sebekbe halt bele rövid idő múlva. Az ősök földjére való visszatérést oly gondosan és határozottan megtervező és végrehajtható Honalapítónk a győztes pozsonyi csatával tette fel áldásos uralkodására a KORONÁT! Ne feledjük, áldozatkész őseink nélkül nem írhatnánk és beszélhetnénk róluk. „Üsten” áldja mindnyájukat! Köszönet ezért a könyvért a szerzőnek, Cey-Bert Róbert Gyulának!

Befejezésül, haj Regő rejtem! Egy tanítás a könyvből, miként azt Bata főtáltos elmondta okító célzattal Árpádnak és minden olvasónak örök tanulságul:

„– Egy ősrégi hun monda szerint minden ember lelkében két oroszlán viaskodik egymással. Az egyik oroszlán fehér, a másik fekete. A küzdelmük megállás nélkül folyik.

– Melyikük győz?

– Az, amelyiket eteted.

– Hogyan etetem?

– A kedvenc táplálékukkal. A fehér oroszlán kedvenc tápláléka az önzetlenség, a jóindulat, az őszinteség, a becsületesség, a segítőkészség, a lelki értékek követése; a fekete oroszláné pedig az önzés, a rosszindulat, a gyűlölködés, az esküszegés, a pénz és hatalomimádát, valamint az anyagiasság.”

Jegyzetek

¹ A nándorfehérvári csata 1456. július 4–22. között zajlott.

² Dr. Walter Leisering (Hrsg.): *Historischer Weltatlas*, Marix Verlag GmbH, Wiesbaden, 2007. 43. oldal.

³ Cey-Bert Róbert Gyula: *A pozsonyi csata*, Püski Kiadó, Budapest, 2013. Dr. Bárdi László és Csámpai Ottó előszavával. A pozsonyi csata szintén több napig tartó küzdelem volt 907. július 3–7. között. Az előcsatározásokat és az üldözést nem számítva.

⁴ *A Magyarok Története* (Tárih-i Üngürüs, Madzsar Tárihi) II. Nagy Szittyá Történelmi Világkongresszus kiadása, 1988. Szerkesztette Geönczeöl Gyula. Mahmúd Terdzsüman 1510-ben született Passauban, és 1575-ben halt meg Prágában. „Holttestét cinkkoporsóban Esztergomba szállították, amely akkor az oszmán birodalomhoz tartozott” – írja róla a kötet mindkét krónikáját törökből lefordító dr. Blaskovics József.

⁵ Az íj készítésének és a csata eseményeinek pontos leírását Katona Sándor *Árpád és Hannibál* című könyvében találtam meg. Hasonmás kiadás. Koronás Kerecsen Kiadó, 2007.

Czirok Ferenc

Egy úr a panteonból

„A Látó, ha terhét felvette vállára,
Viselje mind végig, 's ne nézzen magára.”
(Batsányi János Déli György' Látása)

Az idézet üzenete érvényes, amíg Látók lesznek a földön. Igen, Batsányi Jánosról akarok emlékezni, aki – sokak szerint - egyetlen verssel „beírta” magát irodalmunk csodálatos, felemelő és sokszínű birodalmába. 2013-ban emlékezhettünk (volna) születésének 250. évfordulójára, az idén, 2015-ben van 170 éve, hogy meghalt Linzben, a *Landstrasse 28-ban*. A ház falán, úgy négy-öt méter magasságban nagyméretű márványtábla örökíti meg ma is Batsányi János és felesége, Baumberg Gabriella linzi tartózkodásának emlékét. Juhász László írja Ausztria magyar emlékei (Antológia Kiadó, Lakitelek, 2005.) című könyvében: *Batsányi János 1839-ben, felesége halála után, a Fő térről átköltözött a Landstrasséra, ahol egy csendes kis lakást bérelt. Utolsó éveiben visszavonultan élt, csak Josef Hafner nevű fiatal barátját és anyagi ügyeinek intézőjét, Hafferl linzi kereskedőt fogadta rendszeresen.* (Erdélyi János [1814–1868] író, irodalomtörténész látogatta meg otthonról nyugati tanulmányútjának elején, 1844 májusában, egy évvel a költő és szerkesztő halála előtt. Szobájában, körben a fal mentén – írja Erdélyi – polcokon és a padlón könyvek ezrei sorakoznak, ezért az öreg Batsányi ágyának csak a szoba közepén van helye.) *Napi sétái mellett időnként eljárt a könyvtárba. Nyolcvan évesen is éles tekintetű, karcsú, magas, egyenestartású férfi volt. Rövid betegség után, szenvedés nélkül halt meg 1845. május 12-én.* (Három nappal a 82. születésnapja után.) *Halála pillanatában Josef Hafner volt mellette.* Ez a jóindulatú osztrák fiatalember fogta le szeretett öreg barátjának szemét, és mentette meg később Batsányi munkásságát az írások tartalmától beijedt Hafferl linzi kereskedő kezei közül, aki, miután beleolvasott az írásokba, versekbe, arra kérte Hafnert, „tüntesse el” azokat az esetleges rendőri vizsgálat elől. Hafner huszonhat évig őrizte az értékes és ránézve veszélyes iratanyagot, könyveket, kéziratokat. 1872-ben adta oda Kántz Zsigmond bányafőtanácsosnak, akitől a jegyzőkönyv szerint átvette 1872. június 3-án az Akadémia.

1877 nyarán, tehát 32 év múlva járt Batsányiék sírjánál Thaly Kálmán. A sírhely, meglepetésére, ápoltságot és rendben tartott benyomást keltett. Vajon ki gondozta évtizedekig a száműzött, rebellis magyar költőnek, tudósnek

és hozzá mindhaláláig hű és gondoskodó feleségének síremlékét? *Miután a temetőőr nem tudott neki felvilágosítást adni, vaktában indult el megkeresni Batsányi János sírját. Negyedórai vizsgálódás után, a temetőőr lakóházának közelében, a főúttól balra lévő parcellában, a nyolcadik sor harmadik sírján fedezte fel Batsányi nevét. Thalyt meglepte, hogy a sírt szagos citromfű, immorte (szalmavirág, mezei változata a szalmagyopár) és néhány bokor ibolyaszínű virág díszítette. A temetőőrtől megtudta, hogy a sírt az öreg Josef Hafner ápolja, akit még aznap felkeresett landstrassei otthonában. Jegyezzük meg jól Josef Hafner osztrák nyomdász nevét, ne csak a Bach-korszak névadójáét, vagy Haynauét és Metternichét!*

Batsányi 1789-ben gyorsan reagált a Franciaországi változásokra, a hatalom lassan, de határozottan. A „lázítónak” minősített verse miatt eljárás indul a Kassán kiadott és postai úton országosan terjesztett *Magyar Museum* szerkesztője és a kamarai kancellista ellen. Az igazát védeve mindent megmozgat, hogy védelmet találjon szívügyének, mert „ez az első és immár egyetlen ilyenféle folyóirat, amelyet a hazai irodalom felmutathat.” De a császári és királyi végrehajtó hatalom csírájában akar minden ellenvéleményt elfojtani. A forradalom lehetőségének még a gondolatát is megszüntetni hatalmuk megőrzésének érdekében. Ügyének orvoslására kérvényt ír Batsányi Budára, a nádorispánnak, Kassáról 1793. április 15-én. Olvassunk bele!

„Az első darab (No XII.) tehát, amelyet most, 1793-ban veszélyesnek és lázítónak minősítenek, amint a rajta lévő évszám nyilván bizonyítja, már 1789-ben készült, és a (D) alatt csatolt végzés értelmében 1790-ben nyomtatott ki. (...) Immár a harmadik kormány az, amely alatt ennek a darabnak megjelenése óta élni és a belső nyugalmat élvezni szerencsések vagyunk. Már maga ez eléggé figyelemre méltó. (...) Ez a kis költemény nem más, mint annak a talán túlzott erővel kifejezett érzésnek versekbe foglalása, amely minden emberbarátot, minden gondolkodó, érző, szabadságszerető férfit eltöltött annak a nagy, népeket megrázó eseménynek láttára, amely négy évvel ezelőtt egész Európát csodálatba ejtette. (Németből fordította Keresztury Dezső.) A nádor nem intézkedett, Batsányi Bécsbe ment, és a király is fogadta, de ez sem segített helyzetén, állását elvesztette.

Világunk mai helyzetében valóban új tartalommal töltődött fel Batsányi, *A franciaországi változásokra* című versének záró sora: *Vigyázzó szemetek Párizsra vessétek! Az a nyolc sor megregette akkor a császári és királyi birodalom jövőjéért aggódókat, a Hív jobbagyitoknak felszentelt hóhéri, pontosan tudták és értették a*

fenyegetés erejét. Bécsi tartózkodása idején találkozik Martinovics Ignáccal, aki már javában munkálkodik azon, hogy rávegye a magyar értelmiség egy részét forradalmi szervezkedésre. A hatalom számára veszélyes gondolatokat terjesztő szerkesztőt, költőt, aki a magyar nyelvű irodalom és költészet megismertetéséért, terjesztéséért küzd, és most sérelem is érte, igyekszik behálózni. Ezt nem sikerül Batsányira bizonyítani a véres és kegyetlen ítéletekkel végződő tárgyaláson sem. Pedig veszített helyzetében Martinovics apát mindent elkövet, de hiába. A már hírhedt nyolcsoros mellett a másik vers, amelybe beleszólt az ügyész, a *Levél Szentjóni Szabó Lászlóhoz* című. Nehezen emésztették a bíráló szózatot: *Nézd, a régi homályra szokott sok gyáva miképpen / Üldözi mindazokat, kikről a józan okosság / Élesztő tüze sűgárit tündökleni látja! / Nézzed, az ostobaság véres zászlóihoz esküdt / Vakbuzgók mi dühös-törekedve rohannak előnkbe. / Szíveiket vad gyűlölség mérgével itatván / A szeretet szolgálai, miként gerjesztgetik őket!* Kemény szavak. Az elrettentő példát mutatni akaró hatalom nem tűrhetett ilyen, Batsányihoz hasonló, nyughatatlan írástudókat. Először az ítéletábra felmentette, de a hétszemélyes tábla (septemvirek) egyéves várfogságra ítélte.

Batsányi tehát Kufsteinbe, „a híres állami fogházba” került elvei vállalásáért. A körtorony hideg, nyirkos kövei nem ölték meg, nem tették beteggé, hanem megerősítették. Haldokló barátja és eszmetársa, Szentjóni Szabó László jajszavát hallva *Gyötrődés* tölti el és fohász a szenvedőért:

*Nagy ég! tekintsd nehéz baját,
Küldj néki éltető reményt!
Avagy te nyisd meg ajtaját,
S bocsásd el, ó halál, szegényt!*

(2012. október végén jártam Kufsteinban, a Kaiserturmban [császártorony]. A „cella 3-ban” látható a halálosan beteg, a helyi felirat szerint *Szabo von Szentjóni Lazlo* életének talán utolsó mozzanata korhű ruhákba öltöztetett bábukkal ábrázolva. A haldokló a priccsen fekszik, bal karja a csuklójánál fogva egy méteres láncon a falban lévő vaskarikához van erősítve. Előtte áll az orvos és egy fegyőr feltűzött szuronyú puskával. Batsányi, akinek neve a táblán *Bacsányinak* van írva, a torony másik oldalán, a 12-es zárkában volt, légvonalban talán tíz méterre haldokló barátjától. Az éjszaka csendjében hallhatta kedves barátja jajszavát. A cella alacsonyan lévő ablakából az Inn völgyére látni északnyugat felé.)

Amikor a kufsteini börtönből szabadult, Batsányi Bécsbe ment, a birodalom fővárosába, mert haza, Magyarországra nem települhetett

vissza. Egy bankban állást kapott, de évekig rendőri megfigyelés alatt állt. Ismerősei révén viszont a kor legjobb társaságába került. Mozart már öt éve halott, mint Born Ignác geológus, az „Igaz egyetértéshez” szabadkőműves páholy vezetője, ahol a nagy zeneszerző is tag volt. Mozart Bornról mintázta a Varázsfuvolában *Sarastro* alakját. Ebben a páholyban tevékenykedett Alois Blumauer költő is, aki egy bécsi társasági összejövetelen 1797-ben bemutatta egymásnak Gabriele von Baumberg kisasszonyt, ismert és elismert költőnőt és Batsányi Jánost. Ekkor kezdődött el egy negyvenkét évig – a síríg – tartó hű szerelem a 31 éves Gabriella és a 34 esztendő János között. Gabriella verset írt a tokaji borról is, „*Lob des Tokayers*” címmel, amelyet Franz Schubert megzenésített 1815-ben.

Minden egyénnek, nemzedéknek, rendszernek, országnak és a belőlük összeállt szövetségnek, mit ne mondjak, *Egységnek* – latinul unio – eljön a számadás ideje. Ekkor szembe kell néznünk az addigi munkánk eredményével, következményeivel. Az ötvenhárom évesen linzi száműzetésbe került Batsányinak tengernyi ideje és hozzá ereje volt sorsának vizsgálatára az életéből hátralevő huszonkilenc esztendőben. A rácsos tetejű, ribizkelekvárral ízesített, finom *linzi tortájáról* híres felső-ausztriai tartományi székhely lett életének új és végső színhelye. Kegyelmet nem kapott „ez a bonapartista lázadó”. Még hetvenöt éves korában is megszigorították a száműzött költő rendőri felügyeletét! Mert először Napóleon mellé állt, kiáltványát lefordította magyarra, de hiába, Magyarország nemesi kiváltságait védve a császár és király mellé álltak. Az utolsó magyar nemesi felkelés csapatai 1809-ben Győr közelében, Kismegyernél szenvedtek megsemmisítő vereséget Napóleon csapataitól. Párizsban, bár elkeserítette, hogy Napóleon népvezérből udvarképes császár lett, elfogadott az uralkodótól egy szerény évjáradékot, amelyet volt kufsteini rabtársa, Hugues-Bernard Maret javaslatára kapott, aki időközben Napóleon propagandaminisztere lett. De állást nem vállalt. 1815-ben a Párizst megszálló osztrák csapatok letartóztatták, pár hetet a mustárjáról is híres Dijon várbörtönében tartották fogva, majd Brünn (ma Brno) Spielberg nevű várbörtönébe vitték. 1816 augusztusában helyezték szabadlábra, és kijelölték számára száműzetése színhelyét, Linzet.

Linz Batsányi számára sok és gondos munkát jelentett. Figyelte az otthoni irodalmi életet, olvasta a folyóiratokat, könyveket, de a Magyarországon megjelent munkáit (1827-ben és 1835-ben) nem fogadta lelkesedés. Alig ismerték, és a hivatalos körök nem támogatták újbóli színre lépését. A fiatal orvos és bölcsész, Toldy (Schedel) Ferenc kritikája a múlt irodalmi pan-

teonjába helyezte a költőt: „*Batsányival föltámadt emléke azon férfiaknak, kik ébresztőleg s utat mutatólag egy szebb kor hajnalát deríték fel hosszú álmom után.*” Nyolc év múlva azonban már Batsányi akadémiai tagságát szorgalmazta többekkel együtt. 1847-ben elment Linzbe, hogy meglátogassa az idős költőt, de Toldy már csak a temetőbe mehetett ki. Elkészt. Ő hozta haza a sokat megélt, hányatott és mellőzött életű alkotó halálhírét, akitől haláláig félt a politikai hatalom. Toldy erkölcsi nagyságát bizonyítja, hogy ezek után „*nem szűnt meg »minden alkalommal kiszolgáltatni neki az igazságot«: még abban az évben akadémiai gyászbeszédet mondott fölötte.*” (Keresztury Dezső) A Magyar Nemzet Klasszikus Írói című 40 kötetes sorozatában egy kötetet Batsányi Jánosnak szentelt, teszi hozzá Keresztury. Így tért vissza a köztudatba a mármár elfeledett költő, aki a magyar politikai költészet megteremtője és megszervezője volt. Toldy a szabadságharc után újraszervezi a magyar irodalmi életet. Lapjának emlékbresztő címe az *Új Magyar Múzeum*.

Emlékezzünk a Látóra, aki rettenhetetlenül harcolt a magyar nyelvért, irodalomért és tudományosságért, de mindezt csak zsarnokság nélküli világban tudta elképzelni. Búcsúzom Batsányi Jánostól halálának 170. évfordulóján *Készület (Midőn gonosz és hatalmas ellenségeim halálomra törekedének)* című, az 1800-as évek elején letisztázott versének negyedik strófájával. Csokonai könnyedségével Vörösmarty és Petőfi évtizedekkel későbbi „legjobb formáját” hallhatjuk már benne:

*Jer szabadság szent szerelme,
Bátorítsad lelkemet:
Ellenségid dühödelme
Érted ontja véretem.
Hogy hazám hű fia voltam,
Hogy balsorsát panaszoltam,
Ime vétkem ez vala.*

Czirok Ferenc: A leselkedő